AL DENTE - 2017 - SPOOKHAZEN LESBRIEF

Toneelgroep Al Dente speelt

SPOOKHAZEN & ANDER GESPUIS

een theatercollage van volkse vertellingen uit de Lage Landen

Inhoud

Toneelgroep Al Dente
1. Theater
2. Theater buiten
   2.1. Openluchttheater
   2.2. In de oudheid
   2.3. Kerken, kerk- en dorpspleinen
   2.4. Theaterbouw nu
   2.5. Locatietheater
3. Spookhazen - samenvatting
   3.1. Proloog - Alle kanten op
   3.2. Deel een - Huis en haard
   3.3. Intermezzo - Kabouterquiz
   3.4. Deel Twee - De wijde wereld
   3.5. Intermezzo - Links rechts troelala
   3.6. Deel drie - Tussen hemel en aarde
   3.7 Epiloog - Almaar rechtdoor
4. Spookhazen - fragmenten
5. Begraafplaats Groenesteeg
   5.1. Geschiedenis
   5.2. Al Dente op de begraafplaats
6. Spookhazen - voorbereiding
7. Spookhazen - verwerking

Voorstellingen

20.15 uur
Begraafplaats Groenesteeg
Groenesteeg 126, Leiden

Data 2017

do 31 augustus try-out
vr 1 september première
za 2 september
do 7 september
vr 8 september
za 9 september
zo 10 september
wo 13 september
do 14 september
vr 15 september
za 16 september

Reserveren en meer informatie

www.aldente.nl of 06 - 22336070

Concept en regie

- Jos Nijhof

Spel

- Liesbeth van den Berg
- Kees van Egmond
- Hannah Groos
- Jasper Groos
- Robbert Hilgeman
- Maaike Roovers
- Lieuwe van der Weij
- Bram Wildeman

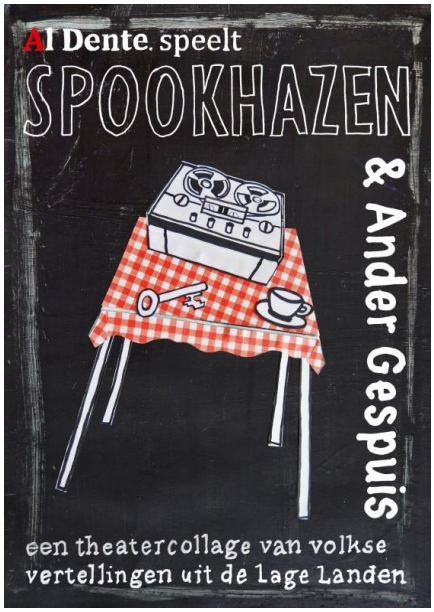

TONEELGROEP AL DENTE

Toneelgroep Al Dente is in 1993 opgericht en heeft in het verleden een aantal toneel-klassiekers gespeeld (*Hamlet, Alkestis, Faëton*) naast minder bekende teksten en eigen bewerkingen van romans en verhalen (*Circus Mrozek, Naar Amerika!, Dwaallicht*). Kenmerkend voor Al Dente is de directe, confronterende manier van acteren, waarbij de acteurs zich niet verstoppen achter hun personage, en waarbij het proces - theater maken - zichtbaar blijft in het product - de voor-stelling. 'Probeer het niet te zijn, probeer het te spelen' is dan ook het motto van regisseur Jos Nijhof. Al Dente is de vaste bespeler van het kleine theater De Ware Liefde aan de Kager-straat 1 te Leiden (Visser 't Hooft Lyceum). Daarnaast speelde Al Dente de laatste jaren regelmatig voorstellingen in De Waag en in Scheltema in Leiden. In 2013 speelde de groep *De Kersentuin* van Anton Tsjechov in het Weeshuis aan de Hooglandse Kerkgracht in Leiden en in 2014 *Mariken van Nieumeghen* in het Leidse Volkshuis aan de Apothekersdijk.

1. THEATER

Waarschijnlijk hebben jullie allemaal weleens een toneelvoorstelling bezocht. Omdat toneelspelen een bezigheid is van mensen die in levenden lijve voor je staan, stelt toneel niet alleen eisen aan de acteurs, maar ook aan de toeschouwers. Ga maar na: voor een acteur op een filmdoek maakt het niet uit of jij in de zaal zit te lachen, zit stil te zijn of lawaai te maken. Hij hoort het niet wanneer je mobiel afgaat of wanneer je een zak chips zit leeg te eten. Maar voor een toneelacteur is dat natuurlijk heel anders...

- Hoe ervaart een toneelacteur de aanwezigheid van mensen in de zaal, denk je?
- Misschien spreek je wel uit ervaring! Heb je zelf weleens toneel gespeeld? Bijvoorbeeld in de musical van groep 8 op de basisschool, bij een kinder- of jeugdtoneelclub, bij feestjes in de familie?
- Zo ja, wat herinner je je daarvan? Bijvoorbeeld van de voorbereidingen, van de zenuwen tijdens de voorstelling, van de reacties achteraf?
- Als een toneelspeler zegt: 'Ik ben de keizer van China', ìs hij dat natuurlijk niet echt! ‘Toneelspelen is liegen’ zegt men wel eens: kun je begrijpen wat daarmee bedoeld wordt?
- Heb je wel eens een toneelstuk gezien in bijvoorbeeld het dorpshuis, een schouwburg of een ander theater(tje)? Bijvoorbeeld een kinder- of jeugdvoorstelling of een voorstelling waar familieleden of bekenden in meespeelden? Wat vond je van die ervaring?

Hiernaast → zie je het woord THEATER. Denk niet al te lang en al te diep na, maar noteer daar omheen eens allerlei woorden waaraan jij denkt bij horen of lezen van het begrip ‘theater’. Overleg daarna met een klasgenoot over wat jullie hebben opgeschreven. Waar zitten de overeenkomsten? Waar de verschillen?

THEATER

2. THEATER BUITEN

2.1. Openluchttheater
Wanneer de geschiedenis van het theater precies begint, weten we niet. Maar wat wèl vast staat: die geschiedenis begint in de open lucht. Er wordt wel eens beweerd, dat in het oude Griekenland de theaters niet alleen 'dakloos' werden gebouwd, omdat de zuidelijke weersomstandigheden daartoe uitnodigden, maar ook om de goden vanuit de hemel een vrij uitzicht te bieden op de manier waarop het reilen en zeilen van de mensen in het theater verbeeld werd.
In Nederland, waar de weersgesteldheid natuurlijk een stuk minder gunstig is dan in Griekenland, kent het theater in de openlucht de laatste jaren een opvallende opleving. Soms gaat het daarbij om speciaal gebouwde openluchttheaters - vooral in de provincies Noord-Brabant en Limburg vind je er veel -, maar vaak ook om vanuit het niets gecreëerde theaters, bijvoorbeeld op straten en pleinen, in weilanden en bossen, of… op begraafplaatsen.

2.2. In de oudheid
De Griekse en de Romeinse beschavingen hadden een zeer rijke traditie van theater in de openlucht. Grieken hadden al vier, vijf eeuwen voor Christus theaters waar soms meer dan tienduizend mensen in pasten.

Op de achterste rijen zat je heel hoog en ver weg. Daarom hadden de spelers maskers op waardoor je toch goed kon zien wie de speler uit moest beelden en hoe hij zich voelde. Als de spelers door de trechtervormige mond van het masker spraken, werd hun stem bovendien versterkt weergegeven: een oeroude variant op de moderne zendmicrofoon!
Ook hadden de spelers hoge laarzen en wijde kleren aan, zodat ze door hun kleding duidelijk te zien waren. En het theater was zò ingenieus

gebouwd dat alles duidelijk te horen was, zelfs als je helemaal op de bovenste rij zat. Als je ooit in een van de goed bewaarde theaters uit de oudheid bent geweest, ken je vast de truc met het muntje: een rondleider laat op de vloer van het theater een muntje vallen en jij, helemaal bovenin, op de achterste rij, kunt duidelijk het moment horen waarop het muntje de grond raakt.

2.3. Kerken, kerk- en dorpspleinen
Zo'n 1500 na Christus, aan het eind van de Middeleeuwen dus, kwam ook in ons land theater als kunstvorm opzetten. Het begon, denkt men, allemaal in de kerk. Verhalen uit de Bijbel werden toentertijd in de kerk in het Latijn voorgelezen. Die taal kon natuurlijk niemand verstaan, behalve de priesters en de geleerden. Op een bepaald moment bedachten de priesters dat je een verhaal ook uit kon beelden, waardoor het voor iedereen te volgen was. Dus werd zo'n Bijbelverhaal niet alleen voorgelezen, maar tegelijkertijd nagespeeld. Zo begreep het gewone volk de teksten tenminste ook.
Alleen, na verloop van tijd werd het allemaal een beetje te gek. Er werd veel te veel bijgehaald. Bijvoorbeeld: in de Bijbel komt Jezus op een ezel de stad Jeruzalem binnen, en dus er werd er een ezel in de kerk gehaald. Maar zo'n ezel wist natuurlijk niet dat hij een rol in een toneelstuk had en ging gewoon in de kerk staan balken en poepen.
Vanaf die tijd werd besloten de verhalen voortaan niet meer ìn de kerk, maar op het kerkplein te spelen. Daardoor raakte na een tijdje het Bijbelse van de teksten vanzelf op de achtergrond. Nog weer later verhuisde het theater van het kerkplein naar het dorpsplein. Er werden nieuwe stukken geschreven en die kregen meestal andere onderwerpen die uiteindelijk niks meer met de kerk of met de Bijbel te maken hadden.

2.4. Theaterbouw nu
Zo breidde het theater zich steeds verder uit, er werd steeds meer bij bedacht en ten slotte werden echte theaters gebouwd: gebouwen met een dak erop, waar je ook terecht kon als het koud was of regende.
Toch zijn de openluchttheaters uit de oudheid een voorbeeld gebleven, vooral voor de ontwik-

keling van het zogenaamde vlakkevloertheater. De laatste vijftig jaar worden alle theaters steeds meer op die manier gebouwd of aangepast. 'Vlakkevloertheater' betekent, dat de acteurs zich niet op een verhoogd podium bevinden, achter een soort van lijst (het zogenaamde lijsttoneel), met het publiek min of meer gelijkvloers, maar juist andersom. De acteurs bevinden zich niet op een podium, maar op de 'vlakke vloer', terwijl het publiek als het ware van boven af toekijkt vanaf schuin oplopende rijen. Vergelijk dit plaatje maar eens met dat van het klassieke theater op de vorige pagina en merk de overeenkomsten op!

2.5. Locatietheater
Spelen in een overdekt theatergebouw heeft veel voordelen, maar theatermakers ervaren soms ook de beperkingen. Een wereldberoemd toneelstuk als *De storm* van William Shakespeare bijvoorbeeld speelt zich af op een eiland. Je kunt je voorstellen dat een theatergroep bij het spelen van dat stuk graag 'naar buiten' wil, het liefst naar een waterrijke omgeving. Een ander voorbeeld: het toneelstuk *Suiker* van de Vlaamse schrijver Hugo Claus speelt zich af in een suikerfabriek: wat is er mooier dan zo'n (rauw) stuk te spelen in een gebouw op een verlaten industrieterrein in plaats van in een 'deftig' theater?
En zo zijn er natuurlijk talloze andere voorbeelden van wat we 'locatietheater' noemen: theater op een verrassende plek, een ruimte die nauw aansluit bij de omgeving, het onderwerp en de personages van de gespeelde tekst.
In onze tijd zijn theater in de openlucht en theater op een bijzondere locatie erg populair. Vooral in de zomermaanden, als de kans op mooi weer het grootst is, kun je overal in Nederland voorstellingen in de buitenlucht of op bijzondere plekken zien. Heel bekend is het theater in het Amsterdamse Bos waar jaar in jaar uit in de zomermaanden een voorstelling wordt gespeeld. En in het Drentse plaatsje Diever kun je iedere zomer opnieuw naar een Shakespeare-voorstelling gaan kijken.

3. SPOOKHAZEN - SAMENVATTING

Spookhazen & Ander Gespuis is een verzameling van allerlei volksverhalen en sprookjes uit Nederland en Vlaanderen. Het is moeilijk zo´n bont geheel samen te vatten, maar we gaan het toch proberen.

3.1. Proloog - Alle kanten op
Het is haast nauwelijks meer voor te stellen, dat de mensen in een ver, ver verleden ooit dachten dat de aarde een plat vlak was. Misschien vroegen ze zich wel af welk gevaar het zou opleveren als alle mensen zich op één punt van dat vlak bevonden: zou de aarde dan niet om kunnen vallen? Met de dood van alle mensen tot gevolg? Gelukkig zijn de mensen - dankzij de goede God - alle kanten op gaan lopen, waardoor het risico van dat omvallen voorgoed is weggenomen.

3.2. Deel een - Huis en haard
In een tijd waarin elektrische verlichting nog niet bestond, waarin het avondlijke en nachtelijke donker altijd een bedreiging vormde, waarin struikrovers profiteerden van die angst voor het duister, kon je maar het beste zoveel mogelijk thuis zijn, bij het haardvuur, met de deur op slot.

De nacht voedde de fantasie: er was een wijd verbreid geloof in kabouters bijvoorbeeld, kleine wezens met bijzondere gaven, soms vriendelijk, maar meestal brutaal en wraakzuchtig. Die kabouters kreeg je overdag zelden te zien, maar 's nachts kon je ze tegenkomen, als hun vreemde praktijken letterlijk in donkere nevelen werden gehuld.
Boven het platte vlak van de aarde vermoedde men een hemel waar de gestorvenen naartoe gingen, maar een enkele keer, zo geloofde men, kwam een overledene terug op aarde en dat leidde dan tot boeiende ontmoetingen tussen leven en dood.

3.3. Intermezzo – Kabouterquiz
Over kabouters deden zoveel verhalen de ronde, dat je met alle termen en begrippen over het kabouterbestaan gemakkelijk een woordenboek zou kunnen vullen.

3.4. Deel twee - De wijde wereld
De mysteries die de wereld rijk is, lagen soms om de hoek, maar naarmate er meer bekend werd over de uithoeken van de wereld, kon het geheim ook van ver komen. Zo deed ergens in Vlaanderen een verhaal de ronde over een exotisch Japans paardje met bijzondere eigenschappen.
Het geloof in kabouters of aardmannetjes leefde voort, maar misschien verdween iets van hun geheimzinnigheid doordat die kabouters ook gewoon uitzonderlijk kleine mensjes konden zijn die ongewild buiten de samenleving werden geplaatst, maar aan wie nog steeds bijzondere gaven werden toegekend.
De wetenschap stond nog maar in de kinderschoenen en dat had als gevolg dat het geloof in God en het volksgeloof dicht bij elkaar lagen. Zo dacht menigeen dat het raadzaam was om vóór het slapen de stoel waarop men gezeten had terug te zetten op z´n oude plek: deed men dat niet, dan kon het resultaat zijn dat men in z´n slaap een nachtmerrie kreeg. En tijdens de zwangerschap een wieg aanschaffen, in plaats van direct na de geboorte: dat kon wel eens de aanleiding zijn tot een doodgeboren kind.

3.5. Intermezzo - Links rechts troelala
Liedjes werden net zo goed als verhalen van generatie op generatie doorgegeven. Zo ook een liedje dat in 1970 met een bandrecorder werd opgenomen in het Noord-Hollandse Bovenkarspel, gezongen door een zekere Maria Johanna Slok.

3.6. Deel drie - Tussen hemel en aarde
‘De wereld wil bedrogen worden’, zeiden de oude Romeinen al. De wetenschap vorderde, er werd meer en meer bekend over de wereld en het universum, maar hele bevolkingsgroepen bleven vasthouden aan het oude (bij)geloof van hun voorvaderen. Gewiekste schurken maakten misbruik van de goedgelovigheid, deden zich voor als geleerden en misleidden de mensen met loze beloftes. Soms maakten ze hun toezeggingen waar en kwamen hun voorspellingen uit, maar dat was dan meer geluk dan wijsheid.
Het geloof in kabouters werd langzaam maar zeker iets van een andere tijd: wie vast bleef houden aan dat primitieve geloof, kon rekenen op de spot van degenen die op een meer moderne manier waren gaan denken en handelen.

3.7. Epiloog – Almaar rechtdoor
In veel oude verhalen en liederen speelt de dood een belangrijke rol. Alle duistere praktijken en vreemde verschijnselen kunnen niet in de schaduw staan van het mysterie van de dood. De dood verbindt alle mensen op de wereld en niemand hoeft op zoek te gaan naar de dood, want op een dag kom je hem vanzelf tegen.

4. SPOOKHAZEN – FRAGMENTEN

Spookhazen heeft als ondertitel: *een theatercollage van volkse vertellingen uit de Lage Landen.* Honderden verhalen en liederen uit Nederland en Vlaanderen, soms eeuwenoud, zijn opgetekend en te boek gesteld, in talloze vormen en varianten.
In de voorstelling van Al Dente worden verhalen verteld, worden teksten gespeeld (en af en toe gezongen), maar meestal worden verhalen zowel verteld als gespeeld. Hieronder laten we je kennismaken met enkele fragmenten uit *Spookhazen*.
Om te beginnen een tekst die door de acteurs Hannah en Kees wordt gespeeld alsof het geschreven is als een kort toneelstuk: *De jongen die uit de hemel kwam vallen.* Deze dialoog (= gesprek tussen twee personages) is gebaseerd op een verhaal uit *Alle Sprookjes van de Lage Landen*, een bekende verzameling, gemaakt door Eelke de Jong en Hans Sleutelaar

DE JONGEN DIE UIT DE HEMEL WAS GEVALLEN

HANNAH *op, met boodschappentas; Kees loopt zoekend rond, hoofd omhoog gericht;* Zo, jongen, wat sta je nou omhoog te staren? Is er iets gebeurd?

KEES Nou, dat kunt u wel zeggen, mevrouw, ik kwam daarnet uit de hemel gevallen, en nou kan ik het gat niet meer terugvinden.

HANNAH Potjandrie, ben jij net uit de hemel gevallen, jongen? Dan ben jij daarboven zeker wel heel goed bekend?

KEES Dat spreekt vanzelf, ja.

HANNAH Is dat zo? Dan ken jij vast ook wel mijn zoon Kees, die goeierd, die vorig jaar van z'n paard is gevallen en die daarna gestorven is?

KEES? Is dat jouw zoon? Dat méén je niet! En jij vraagt of ik die ken? Mens, dat is mijn buurjongen. Kees…

HANNAH Dat treft! O jongen, je weet niet half… Ik… En, hoe gaat het nou met hem?

KEES Best, heel best, alleen klaagde-die er vorige week over dat al z'n sokken kapot waren. En dat de worst op was, en de ham en de boter ook. Maar voor de rest gaat het heel goed met hem. Heel goed…

HANNAH Sjongejonge, is er dan niemand om die arme jongen z'n kleren een beetje bij te houden?

KEES Nee, moedertje, voor dat soort dingen moet je in de hemel nou eenmaal helemaal zelf zorgen.

HANNAH Maar worst en een pond boter kopen, dàt kan daar toch zeker wel?

KEES Jawel, dat wel, zeker wel, maar in de hemel is alles stervensduur. Ze drijven daar de prijzen verschrikkelijk op en je zoon heeft het niet breed.

HANNAH Ach, het is toch wat. Die Kees, nou is-ie dood, en nou moet-ie nog gebrek lijden ook.

KEES Tsja…

HANNAH Maar ik zou best wat van mezelf kunnen missen...

KEES Dat kan wel wezen, moedertje, maar eh… ik moet ervandoor, want anders kom ik te laat.

HANNAH Ervandoor? Ga je dan nou alweer terug naar de hemel?

KEES Jazeker.

HANNAH Luister, jongen, ik heb toevallig net boodschappen gedaan. Ik wil je graag wat meegeven voor Kees. Als jij hem zo goed kent, dan wil je me vast en zeker wel een dienst bewijzen.

KEES Nou vooruit dan, omdat het voor Kees is.

HANNAH *geeft een pakje* Kijk hier, ham, en boter en worst, dan hoeft-ie niet van honger om te komen.

KEES Ja.

HANNAH *geeft nog een pakje* En hier een paar lekker warme sokken. Ze waren eigenlijk voor mijn man, die heeft maat 48, dus misschien zijn ze wel een beetje aan de grote kant voor Kees, maar….

KEES Ik moet nou echt wel opschieten, moedertje, anders krijg ik daarboven geweldig op m'n donder. Als je daar ook maar één minuutje te laat komt, dan…

HANNAH *geeft haar portemonnee* Hier, geef die ook aan Kees, het zijn m'n laatste centen, maar ik wil niet dat die jongen het slecht heeft daarginds. *geeft nog een pakje* En dat, wat hier in zit, dat is dan voor jou, voor de moeite.

KEES Dankjewel, moedertje, het komt in orde.

HANNAH Zul je Kees de groeten doen?

KEES Dat zal ik.

HANNAH Wat zal die lieve jongen blij zijn, als zijn buurjongen straks thuiskomt, en als-ie hoort dat die bij z'n oude moedertje is geweest.

KEES Vast wel, maar nou moet ik gaan.

HANNAH Ja natuurlijk. Dag jongen. Hoe heet jij eigenlijk?

KEES Hoe ik heet? Kees. Ik heet óók Kees. Dag moedertje.

HANNAH Dag jongen. *af; ook Kees loopt af, nog steeds met de blik omhoog*

ROBBERT *op* Nooit, maar dan ook nooit heeft het moedertje bericht gekregen dat Kees haar pakjes had ontvangen. Nooit… Dat kwam, doordat die andere Kees, de buurjongen van Kees, het gat niet kon terugvinden. Het gat waardoor-ie uit de hemel was gevallen.

Repetitiefoto met de acteurs Lieuwe, Robbert, Jasper en Kees

Hieronder een fragment waarvan de tekst afkomstig is uit een boek van Martijn J. Adelmund, *Mysteries in Noord-Brabant.* De spelers vuren allerlei uitspraken af op het publiek die te maken hebben met volksgeloof en bijgeloof.

ROBBERT Een spiegel breken is de oorzaak van negen jaar ongeluk.

JASPER Wie in de huwelijksnacht als eerste het bed in stapt, zal als eerste sterven.

KEES Knip uw nagels niet in de avond, want dat brengt ongeluk.

LIEUWE Als u het hangijzer leeg boven het vuur laat hangen, zullen de koeien verdrogen.

ROBBERT Wie een stoel op één poot laat draaien, draait de voorspoed uit het huis.

JASPER Wie een notenboom plant, zal sterven als de boom volgroeid is.

KEES Laat de deur van de provisiekast nooit openstaan, want dat brengt ongeluk.

LIEUWE Wie vroeg in de morgen zingt, zal dat later op de dag bezuren.

ROBBERT Als het vuur in de haard een plof laat horen, komt er later op de dag bezoek.

JASPER Geef een pasgeboren kind nooit de naam van een onlangs gestorven kind, want dan zal ook dat kind spoedig sterven.

KEES Haal een zwaluwnest in de stal niet weg, want dat brengt ongeluk.

LIEUWE Wie op weg naar de kerk durft te pissen, zal een ooglidontsteking krijgen.

HANNAH Als een meisje het afwaswater laat koken, zal ze in geen zeven jaar trouwen.

BRAM Geef nooit een mes cadeau, dat maakt een einde aan de vriendschap.

LIESBETH Wanneer de trouwkoets een wiel verliest, voorspelt dat een dode in de familie.

MAAIKE Wie z'n boterham met de gesmeerde kant op de grond laat vallen, heeft die dag al gelogen.

HANNAH Een lieveheersbeestje mag je niet doodmaken.

BRAM De kam waarmee een dode gekamd is, moet verbrand worden, want wie hem later durft te gebruiken, wordt kaal.

LIESBETH Als het brood scheef op de plank ligt, en er valt een kind in het vuur, spring dan eerst naar het brood, leg het recht, en red dan het kind.

MAAIKE Krakende schoenen verraden dat ze door de drager ervan nog niet betaald zijn.

HANNAH Als de eerste persoon die u in de ochtend tegenkomt een vrouw is, zult u de hele dag geen geluk kennen.

BRAM Is de eerste persoon in de ochtend daarentegen een man, dan wordt uw dag goed.

LIESBETH Zet vóór het slapen de stoel waarop u gezeten hebt terug op z'n plaats, anders krijgt u een nachtmerrie.

MAAIKE Wacht tot na de geboorte met het kopen van een wieg, anders kan het kind dood geboren worden. allen af

Repetitiefoto met de acteurs Bram, Maaike, Hannah en Liesbeth

Door fragmenten zoals de bovenstaande zou je gemakkelijk kunnen denken dat de teksten in *Spookhazen* allemaal nogal serieus zijn. Maar dat geldt voor een groot deel van de verhalen die verteld en gespeeld worden zeker niet: er valt in de voorstelling heel wat te lachen, bijvoorbeeld om een boer en z'n vrouw die voor het eerst van hun leven in een spiegel kijken, of om de domme leden van een gemeenteraad die bij het tellen van de aanwezigen steeds zichzelf overslaan, of om een 'spookhaas' die kan praten met een hoog stemmetje.

Het volgende fragment is weer gekozen uit *Alle sprookjes van de Lage Landen.*

> ROBBERT Een vader had zijn zoon bij een smid in de leer gedaan. De smid was een man van weinig woorden. We zullen maar meteen beginnen, zei hij en hij pakte een hamer. Aan de jongen vroeg hij: weet je wat dit is?
>
> LIESBETH Een hamer.
>
> ROBBERT De smid pakte een stuk ijzer. En dit?
>
> LIESBETH Een stuk ijzer.
>
> ROBBERT Let op, zei de smid, nu steek ik dit stuk ijzer in het vuur, en nu haal ik het er weer uit. Wat is dit ijzer nu?
>
> LIESBETH Heet.
>
> ROBBERT De smid lachte en dacht dat de jongen toch veel snuggerder was dan zijn vader had doen voorkomen. Goed, zei hij, ga voor het aambeeld staan. Nou gaan we van dat stuk ijzer iets maken. Als we er met de hamer op slaan, wordt het plat. *geeft Liesbeth de hamer* Hier, pak jij de hamer, en zodra ik knik met m'n hoofd en 'ja' roep, sla je erop. Klaar…? Ja! *Robbert knikt, Liesbeth slaat hem op z'n hoofd, Robbert wankelt, valt neer, richt zich dan weer op* De smid kreeg zo'n ongenadige slag op z'n hersens dat-ie ter plekke dood neerviel.

In de voorstelling worden ook een paar teksten gebruikt die niet afkomstig zijn uit de volksverhalen van de Lage Landen. Het zijn meer of minder bekende sprookjes waarvan de afloop anders is dan je zou verwachten. Je vindt die 'getransformeerde' sprookjes in een boekje van de schrijver Rudy Kousbroek dat *Het rijk van Jabeer* heet. We gaan hier niet verklappen hoe hij bijvoorbeeld het bekende sprookje over de wolf en de zeven geitjes laat aflopen of het sprookje over Roodkapje en de wolf. Maar dat ze een verassend einde hebben gekregen, zul je na het zien van *Spookhazen* zeker kunnen beamen.

5. BEGRAAFPLAATS GROENESTEEG

5.1. Geschiedenis

De historische begraafplaats Groenesteeg in de Leidse binnenstad bestaat sinds 1813. Er liggen bijzondere personen begraven, onder wie de moeder van de schilder Vincent van Gogh. De begraafplaats, nu niet meer in gebruik, kent een lange geschiedenis van hoogte- en dieptepunten. Een tijdlang was begraafplaats gesloten: het hek ging dicht en het was 'verboden toegang'. Niet iedereen trok zich daar iets van aan en er waren regelmatig vernielingen, ook aan de graven.

De natuur ging ongestoord haar gang, waardoor de begraafplaats verpauperde en overwoekerd raakte. In de jaren negentig trokken verontruste burgers bij de gemeente Leiden aan de bel met het verzoek om een algehele restauratie. De gemeente stemde toe, maar wilde wel dat het verdere onderhoud gedaan zou worden door vrijwilligers. Dit leidde in 1992 tot oprichting van de Stichting Behoud Begraafplaats Groenesteeg en heropening van de begraafplaats.

5.2. Al Dente op de begraafplaats

De genoemde stichting bestaat in 2017 precies 25 jaar en een van de activiteiten in dat kader is het optreden van Al Dente met elf voorstellingen van *Spookhazen*. Het stuk wordt gespeeld op het cirkelvormige 'wagenkeerpunt' van de begraafplaats: de plek waar vroeger de koetsen, na het afleveren van de doodskist, konden keren en terugrijden naar de uitgang. Op dat wagenkeerpunt komt een overdekte tribune voor het publiek, terwijl het spel plaatsvindt op de met kiezels bedekte grond.
Volksverhalen vertellen en spelen op een begraafplaats: dat is een prachtig voorbeeld van locatietheater zoals we dat hierboven gedefinieerd hebben: *theater op een verrassende plek, een ruimte die nauw aansluit bij de omgeving, het onderwerp en de personages van de gespeelde tekst.*

6. SPOOKHAZEN - VOORBEREIDING

Algemeen

1. Bij het lezen van deze lesbrief krijg je vast al een bepaald beeld van de voorstelling. Hoe zal het eruit zien? Wat zal er allemaal gebeuren? Schrijf op wat jouw ideeën en verwachtingen zijn en vergelijk die met die van een klasgenoot.
2. Bekijk de poster / de flyer van *Spookhazen*. Wat zie je? Welke elementen van de poster kun je na deze lesbrief al begrijpen, welke (nog) niet?
3. De ondertitel van *Spookhazen* luidt: 'een theatercollage van volkse vertellingen uit de Lage Landen'. wat stel jij je voor bij 'volkse vertellingen'? En wat zijn 'de Lage Landen'?

Toneelgroep Al Dente

4. Leg uit wat jij je voorstelt bij de volgende zin:

   Kenmerkend voor Al Dente is de directe, confronterende manier van acteren, waarbij de acteurs zich niet verstoppen achter hun personage, en waarbij het proces - theater maken - zichtbaar blijft in het product - de voorstelling.

5. Leg uit wat volgens jou de regisseur bedoelt met zijn motto 'Probeer het niet te zijn, probeer het te spelen'. Denk, om je gedachten te bepalen, aan het 'omgekeerde' motto dat een regisseur zou kunnen hebben: 'Probeer het niet te spelen, probeer het te zijn'.

Theater buiten

6. In de tekst lees je veel over het theater in de klassieke oudheid (2.2.). Waarom zou theater als kunstvorm zo belangrijk zijn geweest in die periode van de geschiedenis? (Bedenk dat er indertijd geen sprake was van allerlei communicatiemiddelen die voor ons heel gewoon zijn)
7. Ook de Middeleeuwen in ons land komen aan bod (2.3.). Kun je de functie van het theater in die periode vergelijken met die in de oudheid? Licht je antwoord toe!
8. Waarom zou bij de bouw van moderne theaters (2.4.) steeds meer teruggegrepen worden op de modellen van de oudheid dan op het zogenaamde lijsttoneel?
9. Van locatietheater (2.5.) wordt gezegd dat het in onze tijd bijzonder populair is. Kun je een of meer redenen bedenken voor die populariteit?

Spookhazen - samenvatting

10. Zoals je ziet, is *Spookhazen* opgebouwd uit drie delen, een *proloog*, een *epiloog* en twee *intermezzo's*. Noteer (zoek eventueel op) wat die drie begrippen betekenen.
11. In *Deel twee* (3.6.) gaat het onder meer over volksgeloof en bijgeloof. Wat is het verschil tussen die twee begrippen volgens jou?
12. Bijgeloof (3.6.) komt natuurlijk ook in onze tijd nog voor. Ben jij zelf (af en toe) bijgelovig? Zo ja, kun je een paar voorbeelden geven?
13. In de proloog en in de epiloog speelt de dood een belangrijke rol. Waarom zou de dood in oude verhalen en liederen zo vaak voorkomen?

Spookhazen- fragmenten

14. Als je inhoud van de eerste twee fragmenten naast de samenvatting legt, dan kun je raden uit welke delen van de voorstelling die fragmenten afkomstig zijn. Leg dat uit.
15. Aan het eind lees je: *We gaan hier niet verklappen hoe hij* (= Rudy Kousbroek) *bijvoorbeeld het bekende sprookje over de wolf en de zeven geitjes laat aflopen of het sprookje over Roodkapje en de wolf.* Bedenk zelf eens een verrassend einde voor beide sprookjes, het liefst zo verschillend mogelijk van de eindes die iedereen kent.

Begraafplaats Groenesteeg

16. Wie zouden de 'verontruste burgers' (5.1.) geweest kunnen zijn die zich druk maakten om het verval van de begraafplaats? Licht je antwoord toe.
17. Uit de tekst (5.2.) kun je opmaken, dat ook Al Dente kiest voor een vlakkevloertheater (2.4.). Leg dat uit.
18. Waarom zou 'Volksverhalen vertellen en spelen op een begraafplaats' (…) 'een prachtig voorbeeld van locatietheater' (5.2.) kunnen zijn? Licht je antwoord toe.

Al Dente. Toneelgroep

7. SPOOKHAZEN - VERWERKING

Recensie schrijven

Over de voorstelling *Spookhazen* van Al Dente ga je een recensie schrijven. Een recensie is een kritische beschouwing over een kunstuiting (concert, tentoonstelling, boek), in dit geval dus een theatervoorstelling.

Belangrijk is, dat je jezelf zowel tijdens het kijken als na afloop een mening vormt over de voorstelling: *'Wat vind ik er nou eigenlijk van?'*

De volgende aspecten komen in een theater-recensie vrijwel altijd aan bod:

1. De *feiten* (titel van de voorstelling, naam van de schrijver, naam van de groep, naam van de regisseur, namen van enkele speler(s), datum waarop de voorstelling is bijgewoond, plaats waar de voorstelling is bijgewoond)
2. De *inhoud* (waar de voorstelling in grote lijnen *over* gaat)
3. Het *thema* (waar het in de voorstelling *om* gaat)
4. De *regie* (hoe de regisseur is omgegaan met de tekst, welke keuzes hij heeft gemaakt)
5. De *vorm* of de *enscenering* (decor, kleding, belichting, technische middelen, muziek)
6. Het *spel* van de individuele acteurs (levendigheid, mimiek, spelplezier, geloofwaardigheid)
7. Een *algemeen eindoordeel* over de voorstelling

De mening die je hebt over alle onderdelen van de voorstelling probeer je natuurlijk zoveel mogelijk te onderbouwen.

Met andere woorden: door middel van *argumenten* geef je aan waarom je bepaalde dingen goed, minder goed of zelfs slecht vindt.

Ga er vanuit dat je recensie geplaatst wordt in een jongerentijdschrift; je *doelgroep* wordt dus gevormd door mensen van ongeveer jouw leeftijd.

De opbouw van je recensie is aldus:

Titel ('Kop')

1. *Eerste alinea*: inleiding

   Hierin: de feiten (1) en de inhoud (2)

2. *Tweede alinea*: beoordeling

   Hierin: je mening over thema (3) en regie (4)

3. *Derde alinea*: beoordeling

   Hierin: je mening over enscenering (5) en spel (6)

4. *Vierde alinea*: beoordeling

   Hierin: je eindoordeel (7)

Je recensie wordt beoordeeld op basis van de volgende criteria:

1. Heldere alinea-indeling (binnen de alinea regels volmaken; tussen de alinea's en na de titel een regel overslaan)
2. Inhoud (alle aspecten worden afdoende besproken)
3. Kwaliteit van de argumentatie
4. Correcte spelling
5. Rekening gehouden met de doelgroep